

НАКОПИЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ ЗАСОБАМИ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ

Юлія ІВАНЧЕНКО

Донецький національний технічний університет

Анотація. Соціальний капітал також, як і економічні чинники, визначає рівень розвитку та добробуту сучасного суспільства. З початком переходу України до ринкової економіки, трансформувалися не тільки економічні, а й соціальні зв'язки, процес формування соціального капіталу нашого суспільства почався практично з нуля. Важливу роль у цьому процесі відіграє галузь фізичної культури та спорту. Тому дуже важливим є дослідити, яким чином впливають фізкультурно-спортивні послуги на накопичення соціального капіталу, виявити та підтримати позитивні тенденції.

Ключові слова: соціальний капітал, фізичні здатності, продуктивність труда, фізкультурно-спортивні послуги, здоровий спосіб життя, розвиток людини

Постановка проблеми. Останнім часом розвиток і добробут суспільства визначається не лише і не стільки економічними чинниками. Все ширше визнається той факт, що соціальні зв'язки і спілкування поряд з іншими ресурсами становлять базис економічного розвитку, таким чином, рівень соціального капіталу є одним з основних факторів, що впливають на економічний розвиток країн і регіонів. Глобалізація сучасного миру також розширює проблематику соціального капіталу як ресурсу, необхідного для підвищення ефективності економіки, сталого розвитку й міжнародної безпеки [1]. Україна, яка перебуває в стадії трансформації економіки, перетерплює й сильні соціальні зміни. Можна сказати, що з переходом до ринкової економіки, накопичення соціального капіталу в державі почалося з нуля.

У результаті, як відзначає у своїй статті Сергій Говоруха "Наростити соціальний капітал": "Механізм самоорганізації в українському суспільстві, паливом для якого служить соціальний капітал, звичайно, працює, але не до кінця злагоджено й ефективно. Інститути громадянського суспільства потерпають кризу довіри. Українці поки слабо беруть реальну участь у роботі інститутів громадянського суспільства"[2]. Як вихід з цієї ситуації автор пропонує інтенсифікацію зусиль по завоюванню довіри з боку політичної і бізнес еліти.

Результати дослідження. Теорія соціального капіталу сформувалася на основі теорії людського капіталу. Під людським капіталом розуміється "сформований у результаті інвестицій і накопичений людиною певний запас здоров'я, знань, навичок, здатностей, мотивацій, які доцільно використовуються в тій або іншій сфері суспільного відтворення, сприяють росту продуктивності праці й ефективності виробництва й тим самим впливають на ріст заробітків (доходів) даної людини" [3]. Саме визначення наштовхує на думку про те, що одним з основних способів накопичення людського, а, отже, соціального капіталу є фізична культура й спорт. Адже фізична культура й спорт у широкому змісті розглядаються як спосіб існування людини як соціального індивіда, як система генетично наслідуваного соціального досвіду, тому що фізична культура й спорт утворюють особливе матеріальне й духовне середовище, яке сприяє вихованню й розвитку в людині фізичних, психологічних і моральних якостей [4]. Недарма останнім часом з'являється усе більше термінів, таких як:

- спортивний характер;
- Fitness (здатність підтримувати себе у формі) і wellness (більш широке поняття, що включає також здоровий спосіб життя, позитивне мислення);
- FAIR PLAY (принцип чесної гри);
- пропаганда здорового й гарного тіла й ін.

Фізична культура й спорт виконують значимі соціально-економічні функції. Як відзначає автор М. І. Золотов, фізична культура й спорт є одним з основних інструментів, за допомо-

гою якого реалізуються інвестиції в людський капітал. Однією з найважливіших цих інвестицій є залучення різних шарів і груп населення до занять руховою активністю, за допомогою чого задовольняється цілий комплекс соціальних потреб:

- поліпшення показників здоров'я й фізичного стану людини;
- збільшення тривалості і якості життя;
- ріст продуктивності праці, зниження травматичності;
- психічний і емоційний розвиток особистості;
- одержання морального задоволення від занять спортом (під час рухової активності виробляються гормони щастя);
- досягнення високих результатів у спорті
- задоволення прагнення до спілкування за допомогою вступу в ті або інші спортивні соціальні групи.

З метою фізичного й духовного розвитку суспільства фізична культура й спорт вирішує наступні завдання [5]:

- оздоровчі (полягають у гармонічному розвитку форм і функцій організму, спрямовані на зміцнення здоров'я, підвищення опірності до хвороб і стомленню, формування навичок рухової активності, життєво важливих знань і вмінь);
- рекреаційні (відновлення частково або повністю втрачених рухових навичок внаслідок травм, хвороб. Доведення рівня здоров'я, рухового й морального тону до колишнього рівня);
- виховні (розвиток рухових здатностей, вольових якостей, вироблення цілеспрямованості, прищеплювання високих моральних цінностей);
- посередницькі (зв'язок фізичної культури й спорту з іншими аспектами життя людини: вихованням, розумовою й трудовою діяльністю);
- комунікативні (встановлення контактів і взаємодії між людьми, створення соціальних груп у процесі занять руховою активністю);
- завдання суспільно-політичного характеру (залучення молоді до суспільно-політичної діяльності, патріотичне виховання, зміцнення дружби між країнами).

Російський економіст О. Н. Степанова також підкреслює вагомий внесок, який вносить фізична культура й спорт у розвиток суспільства [4]:

- створення робочих місць і ринків по збуту фізкультурно-спортивних товарів і послуг, що позитивно впливає на розвиток економіки;
- фізичні вправи підвищують працездатність індивіда, а отже, удосконалюють продуктивні сили суспільства;
- заняття руховою активністю зменшують кількість прогулів і невиходів через хворобу, що, в остаточному підсумку, збільшує ВВП;
- фізична культура й спорт побічно сприяють розвитку суміжних галузей, таких як туризм, індустрія розваг, ЗМІ;
- використання традиційних цінностей спорту, видатних спортсменів, спортивної тематики й символіки в менеджменті й маркетингу інших сфер діяльності;
- спорт сприяє зміцненню й створенню командного духу в колективі, соціальній групі, суспільстві в цілому;
- заняття фізичною культурою й спортом позитивно впливають на фізичне й моральне самопочуття людини, сприяють його самовираженню й розвитку;
- великий вплив на фізичний, емоційний, інтелектуальний розвиток дітей і підлітків;
- фізична культура й спорт сприяють розвитку міжособистісних, міжрегіональних і міжнародних контактів, являючись універсальним засобом комунікації.

Вплив на суспільство фізична культура й спорт здійснюють за допомогою надання фізкультурно-спортивних послуг. Фізкультурно-спортивні послуги – це послуги, надавані підприємствами, організаціями й установами фізкультурно-спортивної спрямованості, які покликані здійснювати суспільно корисну діяльність по забезпеченню населення руховою активністю, зміцненню здоров'я, задоволенню спортивно-видовищних потреб і ін.

Виділимо основні види фізкультурно-спортивних послуг [6]: – фізкультурно-виховні послуги прямо пов'язані з державною системою освіти, тому що надаються населенню в процесі навчання в закладах того або іншого рівня. Якість і інтенсивність даного виду послуг залежить від державної політики в області спорту й від відношення до спорту з боку керівництва кожного навчального закладу. У даному сегменті існує ряд проблем, зв'язаних, насамперед, з недостатньою кількістю учбового навантаження, що виділяється на предмет "фізичного виховання й спорту", відсутністю або поганим станом спортивної бази вузів країни й нестачею спортивного устаткування. Таким чином, цілями в даному сегменті ринку є вдосконалення державної політики щодо фізичного виховання в установах освіти, прийняття відповідних законів і норм, розвиток спортивної бази вузів.

- фізкультурно-оздоровчі послуги надаються фахівцями, тренерами, методистами. Останнім часом усе більшої популярності набувають спортивні оздоровчі клуби, які на досить високому професійному рівні надають широкий спектр не тільки спортивних, але й інших супутніх послуг. Однак слід визнати, що послугами таких спортивних клубів користується досить обмежене коло людей, що пов'язано з низьким рівнем доходів населення. У такій ситуації доцільним є розвиток мережі державних і муніципальних клубів, які надавали б фізкультурно-оздоровчі послуги за пільговими цінами для незаможного населення. Також необхідна розробка системи пільг і дотацій для організацій, що надають фізкультурно-оздоровчі послуги, що дозволило б знизити ціни на даний вид послуг.

- спортивно-видавничі послуги містять у собі весь комплекс спортивних друкованих видань, теле- і радіопрограм. Спорту повинне приділятися більше уваги в засобах масової інформації. Необхідно збільшувати кількість друкованих спортивних видань, розширювати вузьке на даний момент коло освітлюваних видів спорту, збільшувати кількість наукової літератури.

- інфраструктуру ринку спортивно-тренувальних послуг становлять організації трьох типів: державні (дитячо-юнацькі спортивні школи, школи й училища олімпійського резерву, школи вищої спортивної майстерності, центри підготовки олімпійського резерву), суспільні (різні федерації по видах спорту й асоціації) і комерційні (професійні спортивні клуби). Усі ці організації закладають основу для майбутніх спортивних досягнень країни, популяризують спорт, залучаючи, таким чином, населення до занять фізичною культурою. Метою в даному сегменті ринку є збільшення кількості тих людей, що займаються спортом, ріст числа змагань, ріст спортивних результатів і вдосконалення майстерності спортсменів. Усе це неможливо без повноцінного фінансування і наявності розвинутої мережі спортивних споруджень.

- спортивно-видовищні послуги – це та група послуг, за яку люди особливо охоче платять гроші. Завдяки цьому ринок спортивно-видовищних послуг розширюється, присутня позитивна динаміка у відвідуваності спортивно-видовищних заходів. Але повноцінний розвиток даного сегмента ринку неможливий за існуючого рівня доходів населення. В умовах твердої конкуренції з іншими послугами необхідно прагнути до постійного підвищення якості надаваних спортивно-видовищних послуг.

Кожна з перерахованих груп несе в собі відразу кілька соціальних функцій, так, наприклад, надання спортивно-видовищних послуг виконує:

1. Видовищну функцію – задоволення видовищних потреб населення.
2. Соціальну функцію – залучення інтересу великої кількості глядачів до спорту, здорового способу життя.
3. Естетичну функцію – задоволення від змісту самих змагань, краси події й спортсменів, що беруть в ньому участь, радість співпереживання.
4. Рекреаційну функцію – відпочинок і розвага для населення, підняття настрою, фізичного й морального тону.
5. Фінансову функцію – керування витратами й доходами, пов'язаними із проведенням спортивно-видовищного заходу.

Крім прямого впливу на накопичення соціального капіталу, галузь фізичної культури й спорту й побічно зв'язана з багатьма соціальними процесами в суспільстві:

1. Політичні процеси. Використання спортсменів у політиці давно випробуваний і успішний хід. Залучення улюблених і знайомих людям спортсменів у свої ряди приносить політичним партіям і рухам додаткові бали й бонуси. Яскравим прикладом може стати партія "Єдина Росія", до складу якої входять такі відомі спортсмени, як Карелін, Журова, Кабаєва, Хоркіна. Позитивний імідж особистості починає працювати на імідж організації, що підвищує довіру з боку населення.

2. Фінансові процеси. Останнім часом в усьому світі спостерігається тенденція зростання доходів не тільки в спорті, але й за допомогою спорту. Великі корпорації борються за право бути офіційними спонсорами спортивних заходів, асоціюватися зі спортом і окремими спортсменами, адже це не тільки підвищує обсяги продажів, але й відкриває двері на нові, раніше не доступні ринки.

3. Процеси формування іміджу. Завдяки високим спортивним досягненням спортсменів широка громадськість довідується не тільки про спортсмена як такого, але й країну, яку він представляє. Досягнення таких спортсменів, як Бубка, Баюл, брати Кличко, Шевченко, Бессонова відкрили для світу таку країну, як Україна, сприяли становленню й зміцненню іміджу держави в міжнароднім співтоваристві.

4. Наукові процеси. Стрімкий розвиток спорту стимулює науковий прогрес у багатьох сферах, таких як медицина, фармакологія, дієтологія, менеджмент і маркетинг спорту, реабілітація й рекреація.

5. PR процеси. Спорт все більше стає шоу, за допомогою якого взаємодіють великі корпорації як спонсори, глядачі як споживачі спортивно-видовищних послуг і засоби інформації й комунікацій як посередники. Як результат, стадіони, змагання й спортсмени стають носіями реклами. Спортивна символіка й спортивні бренди завойовують усе більш важливі позиції на ринку, самі спортсмени стають носіями брендів (Бекхем, Рональдиньо, Шумахер). Держави борються за право проведення великих змагань, адже це не тільки залучає спонсорів і туристів, а, отже, приносить колосальні доходи, але й позитивно працює на імідж країни, підвищує її авторитет. Так, наприклад, проведення чемпіонату світу з футболу в Португалії в 2004 році мало величезний ефект для країни. Проведення чемпіонату обійшлося організаторам майже в 5 мільярдів доларів. На час турніру в Португалію прибуло близько 3 мільйонів уболівальників. Для порівняння: у самій країні проживає 10 мільйонів людей. Таким чином, на час проведення Євро-2004 чисельність населення країни зросла майже на третину [7]. УЄФА, що управляє європейським футболем, одержало від минулого чемпіонату прибуток у більш ніж 800 млн. доларів, в основному від реклами й продажу прав на телетрансляції. Близько 300 млн. із цієї суми пішло на погашення витрат самої УЄФА. Ще стільки ж витрачено на організацію турніру. Гроші, що залишилися, були розподілені між 52 членами УЄФА відповідно до програми цієї організації по підтримці й розвитку футболу [8]. А сама Португалія після проведення чемпіонату стала набагато популярнішою серед туристів, придбала додаткову популярність, підвищила імідж на європейській арені.

Виходячи з наведеного прикладу, можна зробити висновок про те, що фізична культура й спорт, а зокрема проведення масштабних спортивно-видовищних заходів, таких як Олімпіади, чемпіонати миру і Європи, значно впливають на інвестиційні, інтеграційні процеси й ріст добробуту населення. Розглянемо детальніше:

- інвестиційні процеси. При проведенні масових спортивних заходів стає можливим залучення інвестицій як внутрішніх, так і закордонних. Так, наприклад, приватні інвестиції в українську економіку при підготовці до проведення Євро-2012 можуть скласти більш 40 млрд. грн. Про це повідомив член координаційної ради по підготовці й проведенню в Україні фінальної частини чемпіонату по футболу Європи 2012 р. Володимир Кличко, із цієї суми чистий дохід держави складе 8 млрд. грн., а третина цих коштів залишиться в Києві [9]. А мінімальна сума інвестицій у будівництво й реконструкцію готелів до проведення в Україні Чемпіонату Європи по футболу 2012 року складе більш 1 млрд. євро. [10].

- інтеграційні процеси виражаються насамперед у зміцненні міжнародного співробітництва, припливі іноземних туристів, інвесторів, ділових партнерів. Зміцнюються як формальні, так і неформальні міжнародні зв'язки, що безсумнівно є позитивною тенденцією.

- ріст добробуту населення. Як уже говорилося, проведення Євро 2012 в Україні й Польщі призведе до росту інвестицій, що позитивно вплине на стан економіки України в цілому. Крім того, у рамках програми підготовки передбачається будівництво не тільки спортивних споруджень, але й об'єктів розважального, рекреаційного характеру, буде реконструйована транспортна система, приведені в порядок комунальні служби. Усе це має й позитивний побічний ефект у вигляді росту робочих місць.

Таким чином, з наведених даних та прикладів, стає зрозумілим, що фізична культура та спорт мають колосальний та вплив на накопичення соціального капіталу, а значить і зростання добробуту і рівня життя всього суспільства. Фізкультурно-спортивні послуги пов'язані з різноманітними боками соціального життя суспільства, починаючи зі здорового способу життя, закінчуючи інтеграційними процесами. Тому необхідно досліджувати та розвивати ті позитивні тенденції, що мають місце в процесі накопичення соціального капіталу під впливом галузі фізичної культури та спорту.

Список літератури

1. *Добрынин А. И.* Методология человеческого капитала /А. И. Добрынин, С. А. Дятлов, С. А. Курганский. Цит. по: Щетинин В. Человеческий капитал и неоднозначность его трактовки // МЭиМО, 2001, N 12.
2. *Степанова О. Н.* Маркетинг в сфере физической культуры и спорта / О. Н. Степанова. – М. : Сов. спорт, – 2003.
3. *Золотов М. И.* Экономика массового спорта /М. И. Золотов, Н. А. Платонова, О. И. Вапнярская., под ред. В. В. Кузина. – М.: Физическая культура – 2005.
4. *Тарновская К. В.* Менеджмент спорта // Збірник статей наукової конференції. – 2002. – 24 с.
5. [Електронний ресурс]. – Режим посилання : http://planetadisser.com/see/dis_79871.html
6. [Електронний ресурс]. – Режим посилання : http://www.expert.ru/printissues/ukraine/2007/01/socialniy_kapital/
7. [Електронний ресурс]. – Режим посилання : сайт Спорт сегодня
8. [Електронний ресурс]. – Режим посилання : <http://news.gala.net/?cat=12&id=156841>
9. [Електронний ресурс]. – Режим посилання : <http://glavred.info/archive/2008/03/18/140204-10.html>
10. [Електронний ресурс]. – Режим посилання : <http://news.finance.ua/ru/~1/0/all/2007/06/12/100454>

НАКОПЛЕНИЕ СОЦИАЛЬНОГО КАПИТАЛА СРЕДСТВАМИ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ И СПОРТА

Юлия ИВАНЧЕНКО

Донецкий национальный технический университет

Аннотация. Социальный капитал так же, как и экономические показатели, определяет уровень развития и благосостояние современного общества. С началом перехода Украины к рыночной экономике, трансформировались не только экономические, но и социальные связи, процесс накопления социального капитала в нашей стране начался практически с нуля. Важ-

ную роль в этом процессе играет физическая культура и спорт. Поэтому весьма актуальным представляется изучить, каким образом влияет физическая культура и спорт на накопление социального капитала, выявить и усилить позитивные тенденции.

Ключевые слова: социальный капитал, производительность труда, физические способности, развитие личности, физкультурно-спортивные услуги, здоровый образ жизни.

**SOCIAL BENEFITS ACCUMULATION
BY THE MECHANISM OF PHYSICAL CULTURE AND SPORT**

Julia IVANCHENKO

Donetsk National Technical University

Abstract. Social benefits as well as economical factors determines the level of development and prosperity modern society. With the start of the transition of Ukraine to the market economy, not only economical, but social connections were transformed. The process of the social benefits accumulation was started almost from zero point. The sphere of physical culture and sport has a very important role in this process. That's why it's necessary to research how the sportive services influence the growth of the social benefits, to determine and support the positive tendencies.

Key words: social benefits, healthy life, physical capacities, personal development, sportive services.